

ПОДЧИНЕНИ СКАЗУЕМНООПРЕДЕЛИТЕЛНИ ИЗРЕЧЕНИЯ – СПЕЦИФИКИ И КЛАСИФИКАЦИЯ

Ивана Кунева

Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“

DEPENDENT CLAUSES IN THE POSITION OF THE PREDICATIVE – SPECIFICS AND CLASSIFICATION

Ivana Kuneva

Paisii Hilendarski University of Plovdiv

The object of the current study are the dependent clauses in the position of the predicative, which are part of the paradigm of dependent clauses. They fall into the empty syntactic position of the predicative complement or predicative, filling it and performing its functions. The paper presents and explains the various points of view regarding the place of dependent clauses in the position of the predicative in the paradigm of dependent clauses. Furthermore, it clarifies the semantical role of the predicates in the main clause by classifying the dependent clauses which fill the position of the predicative complement.

Keywords: classification, predicative complement, dependent clauses in the position of the predicative, semantics of the predicates

Целта на настоящото изследване е да се опишат спецификите на подчинените сказуемноопределителни изречения. Мотивът за избор на темата е свързан с разнопосочните интерпретации относно разновидностите на подчинените сказуемноопределителни изречения в българската граматична литература. Първата задача на научния анализ е да се представят различните гледни точки за мястото на подчинените сказуемноопределителни изречения в парадигмата на подчинените изречения. Втората е да се изясни ролята на семантиката на предикатите в главното изречение при класифициране на подчинените изречения, които влизат в позицията на сказуемното определение.

1. Сказуемно определение – най-специфичната изреченска позиция

В българската лингвистична традиция терминът „сказуемно определение“ се използва „почти от 120 години“ (Несторова/Nestorova 2014: 981). То се характеризира с двойна синтактична и семантична за-

висимост: от подлога/допълнението и от сказуемното. Следователно сказуемното определение може да се раздели на три групи: към подлога, към допълнението и към подлога при копулата *съм* (предикатив). Разглежданата от К. Попов класификация обаче се различава от споменатата, тъй като той не разделя терминологично позициите на предикатива и на сказуемното определение. Въпреки това, той уточнява, че употребеният от него термин е „неточен и условен“ (Попов/Роров 1979: 133). От друга страна, сказуемното определение към подлога/допълнението се характеризира с признак, който се приписва на тези две изреченски части въпреки семантичната натовареност на сказуемното. Оттук става ясно, че сказуемното определение се явява вторична предикация в изречението, която става актуална „в момента, когато се осъществява глаголното действие“ (Попов/Роров 1979: 140). За да различи сказуемното определение към подлога и към допълнението, К. Попов използва термините „първо сказуемно определение“ и „второ сказуемно определение“ (Попов/Роров 1979: 139).

Терминът *първо сказуемно определение* може да се открие също и в Граматиката на БАН от 1983 г., където е използван, за да се обозначи вторичният признак, който се приписва на субекта чрез сказуемното: *Стоян я гледаше онемял* (Д. Талев)¹. От друга страна, И. Недев използва термина „сказуемно определение към подлога“, за да подчертае синтактичната връзка между „определяемото“ (което в случая е подлогът в изречението) и сказуемното (Недев/Nedev 1993: 54): *Бледен месец се наведе замислен в небето, ето край него се строиха звездици и селото се смълча долу* (П. Ю. Тодоров). П. Радева, от своя страна, предлага термина „чрезсказуемно определение“, за да обозначи фундаменталната роля на предиката като свързваща единица между подлога/допълнението и характеризацията ги признак (Радева/Radeva 2005: 434). Спрямо това дали се приписва признак на подлога или допълнението, чрезсказуемното определение се дели на субектно или обектно: *Отскочи уплашен* (Радева/Radeva 2005: 437). Й. Пенчев (Пенчев/Penchev, цит. по Бояджиев, Куцаров, Пенчев/Boyadzhiev, Kutsarov, Penchev 1998), С. Коева (Коева/Koeva 2001б) и П. Несторова (Несторова/Nestorova 2016) използват термина „*малко изречение*“ вместо „сказуемно определение“, за да обяснят съгласуването по род и число на предикатива от малкото изречение (когато той е изразен с прилагателно, числително, местоимение или причастие) с подлога или допълнението в основното изречение. Когато се отнася към подлога, то се съчетава с преходни и непреходни гла-

¹ Този вид примери са ексцерпирани от монографиите и статиите на разглежданите езиковеди.

голи: *Стоян я гледаше сериозен*. (Коева/Коева 2001б: 62); *Виктор влезе тъжен*. (примерът е мой – И. К.)

В Граматиката на СБКЕ 1983 г. се твърди, че сказуемното определение към допълнението „изпълнява същата синтактична служба, която изпълнява спрямо подлога“ (ГСБКЕ/GSBКЕ 1983: 139): *Естеството бе направило Царевец непристъпен* (И. Вазов). За да може по-лесно да се разграничи този втори вид сказуемно определение, се предлага терминът „второ сказуемно определение“ (ГСБКЕ/GSBКЕ 1983: 139). И. Недев, от друга страна, използва термина „сказуемно определение към допълнението“, за да представи още един вид определяемо – прякото допълнение (Недев/Nedev 1993): *Аз и сам познавам този мюдюрин като лош човек*, но нямам с кого да го заместя (И. Вазов). Според П. Радева обектното чрезсказуемно определение задължително изисква запълване на синтактичната позиция на допълнението (Радева/Radeva 2005): *Завари къщната врата отворена* (А. Теодоров). Й. Пенчев (Пенчев/Penchev, цит. по Бояджиев, Куцаров, Пенчев/Boyadzhiev, Kutsarov, Penchev 1998), С. Коева (Коева/Коева 2001б) и П. Несторова (Несторова/Nestorova 2016) твърдят, че допълнението определя съдържанието на празната позиция на субекта в малкото изречение. Също така, те отбелязват, че то се съчетава единствено с преходни глаголи: *Стоян я видя весела и засмяна*. (Коева/Коева 2001б: 62); *Видях Мария весела* (Несторова/Nestorova 2016: 168).

Съставното именно сказуемо според И. Недев се образува от „глаголна форма и име“ (Недев/Nedev 1993: 39). „Името означава признак, който се приписва („пририча“) чрез глаголната форма на предмета, назован от подлога на изречението“ (Недев/Nedev 1993: 39). Глаголната форма е лишена от лексикално значение, но притежава граматическо такова и затова се наименува от автора „копула“ (Недев/Nedev 1993: 40). Образува се с помощта на „съм, бъда, бивам, представлявам, съставлявам и явявам се“ (Недев/Nedev 1993: 39): *По природа и по интерес те се явяваха верни съюзници на турците и тук, и другаде в подобни случаи* (И. Вазов). В своята статия П. Радева разглежда съставното именно сказуемо като единно цяло, което се състои от семантично „дефективен“ глагол и име, което е загубило своята синтактична независимост: *За пореден път се оказах излъган* (Радева/Radeva 2005: 435 – 436). Й. Пенчев предлага друго обяснение на предикатива в съставното именно сказуемо, погледнато през призмата на генеративната граматика: „Именната група (АР или NP) при съм или негов синоним (ставам, явявам се, оказвам се) влиза в състава на сказуемното – в сказуемната група“ (Пенчев/Penchev, цит. по Бояджиев, Куцаров, Пен-

чев/Boyadzhiev, Kutsarov, Penchev 1998: 538). Според С. Коева едно сказуемо е съставно именно, когато е налице копулата *съм* и име, наречено в лингвистичната традиция „предикатив“ (Коева/Коева 2001а: 158).

2. Подчинени сказуемноопределителни изречения

В българистиката подчиненото сказуемноопределително изречение е част от парадигмата на подчинените изречения и може да се разглежда като субститут на сказуемното определение или предикатива.

2.1. Специфики и разнопосочна класификация

В синтактичните изследвания не е налична единна класификация на разновидностите на подчиненото сказуемноопределително изречение (по-нататък ПСОПИ).

В цитираната монография К. Попов изказва мнението, че този вид подчинено изречение „замества сказуемното име и разкрива признаци на подлога или допълнението в главното изречение“ (Попов/Роров 1979: 300): *Ние сме, които ще я изправим* (А. Гуляшки). Особено внимание той отделя на подчинените сказуемноопределителни изречения, отнасящи се към допълнението. Лингвистът подчертава, че този вид изречения се въвеждат от глаголи, които „означават възприемане или непосредствено сетивно възприемане на обекта“ (Попов/Роров 1979: 303): *Той си спомни баща си как ги водеше за ръка* (Ел. Пелин).

В Граматиката на БАН от 1983 г. се дава дефиниция, близка до тази на К. Попов с единствената разлика, че тук се наблюдава разделение на термините предикатив и сказуемно определение: *Най-важният въпрос за нас е какъв специалист ще ни изпратят* (в. Отеч. фронт). Също така се разглеждат и подчинените сказуемноопределителни изречения, заместващи празната синтактична позиция на допълнението при глаголи за възприятие: *Токмакчията я чуваше да ходи из стаята и да мърмори нещо* (Й. Йовков).

2.1.1. Подчинени сказуемноопределителни изречения към подлога

И. Недев предлага класификация, която е малко по-различна от разгледаните до момента. Сказуемното име, което е част от съставното именно сказуемо, се субституира от подчинено изречение, наречено от автора „подчинено сказуемноименно изречение“ (Недев/Nedev 1993: 136): *Първата му грижа беше да притули в един хрусталак калимявката и кожуха попски* (И. Вазов). Според автора важно условие е подлогът в главното изречение да е винаги определен. От друга страна, сказуемното определение се субституира от подчинено изречение, което пояснява подлога или допълнението чрез сказуемното в главното.

Това подчинено изречение се нарича подчинено сказуемноопределително изречение. То се дели на две групи. Първата е насочена към пояснение на подлога, а втората – към пояснение на прякото допълнение. Важна особеност е, че референтът, изразен чрез подлога в главното изречение, съответства на референта, изразен чрез субекта в подчиненото изречение: *Младецът се преструваше, че кашля със сетни сили* (Г. Караславов).

П. Радева представя своята класификация, като използва по-различен терминологичен апарат. Подчиненото сказуемно изречение е вид подчинено изречение, което субституира празната синтактична позиция на името (в съставното именно сказуемо), за да се извърши процеса на предикация: *Последното му решение бе да не допуска чужда на-меса* (Д. Атанасов).; *Ние сме, които решават* (П. Атанасов). Според П. Радева, за да бъде едно изречение подчинено сказуемно, е нужно да са изпълнени две условия: да е запълнена позицията на подлога в главното изречение, който задължително да носи признака определеност, и глаголната форма, която заема позицията на сказуемното в главното изречение, да е непълна. От друга страна, авторката дефинира подчиненото сказуемноопределително изречение като изречение „което пояснява подлога или допълнението в главното изречение чрез задължителното посредничество на неговото сказуемо“ (Радева/Radeva 2002: 98): *Войводата се появи, какъвто го помнеха от Легията* (З. Кожухаров); *Дълго време яребиците го чуваха как сърдито ръмжи* (Ем. Станев). Спрямо това дали този вид подчинени изречения поясняват подлога или прякото допълнение, се делят на субектни или на обектни. Субектното подчинено сказуемноопределително изречение се свързва със сказуемо в главното изречение, което е съставено от пълнозначен глагол. Също така П. Радева отбелязва още, че е нужно „успоредяване на действие и състояние на един и същ субект“, за да е налице този вид подчинено сказуемноопределително изречение (Радева/Radeva 2002: 101). Въпреки това, тя подчертава, че е възможно и различие между референтите на главното и подчиненото изречение. Ако ситуацията е такава, действието и състоянието се успоредяват, без едното да пречи на другото: *Представи се, какъвто най-малко го бяхме очаквали* (Б. Райнов).

Й. Пенчев приема, че подчиненото сказуемноопределително изречение е насочено само към подлога в главното изречение. Според него този вид изречение субституира празната синтактична позиция на предикатива: *Ние сме, които търсиме* (Пенчев/Penchev, цит. по Бояджиев, Куцаров, Пенчев/Boyadzhiev, Kutsarov, Penchev 1998: 579). Изречения като *Истина е, че има друг, Трудно е да я накараш да си приз-*

нае са определени като подчинени подложни изречения (Пенчев/Penchev, цит. по Бояджиев, Куцаров, Пенчев/Boyadzhiev, Kutsarov, Penchev 1998).

П. Бъркалова разделя подчинените сказуемноопределителни изречения към подлога и към допълнението. Според нея подчиненото сказуемноопределително изречение към подлога е само относително: *Той е, който те е търсил* (Бъркалова/Barkalova 2017: 175). Причината, поради която авторката на монографията не приема съюзните (*Трудното е да повярваш*) и въпросителните (*Въпросът е кой ще те придружава*) изречения като подчинени сказуемноопределителни, е, че те се заместват с показателното местоимение „това“, което традиционно се ползва като тест за разпознаване на подчинени подложни изречения към нулевосубектни конструкции. За разлика от тях при относителните изречения „подложната позиция е запълнена с лични местоимения и лични имена, които не могат да се тълкуват иначе, освен като подлози“ (Бъркалова/Barkalova 2017: 176). Следователно тези изречения заемат празната предикативна позиция и затова се приемат за „единствения възможен вид български сказуемноопределителни изречения към подлога“ (Бъркалова/Barkalova 2017: 176).

В статията си Е. Николова изразява несъгласие с тезата на Й. Пенчев (Пенчев/Penchev, цит. по Бояджиев, Куцаров, Пенчев/Boyadzhiev, Kutsarov, Penchev 1998) и П. Бъркалова (Бъркалова/Barkalova 2017) относно изречения като *Истината е..., Важното е...* Според нея тези изречения не са подчинени подложни, а подчинени сказуемноопределителни. Нейният довод е, че е по-правилно подчиненото изречение да се замести не с „това“, а с показателно местоимение „такъв“, когато позицията на подлога е заета от съществително име, или от субстантивизираното прилагателно „следното“, когато субектът се изразява със субстантивирана част на речта: *Истината е тази (такава); Важното е следното* (Николова/Nikolova 1999: 19).

В няколко свои публикации (Коева/Коева 1999, 2001а, 2006) С. Коева проблематизира подчиненото изречение, което запълва празната синтактична позиция на предикатива, свързва се с копулата *съм* и заедно с нея образува предикативно словосъчетание, като разновидност на подчинено определително изречение. Тъй като това изречение субституира имплицитната именна група в съставното именно сказуемо, според авторката „има основания тези изречения да се обозначават с термина предикативни изречения“: *Ние сме (състезателите), които ще играем* (Коева/Коева 2006: 234). Според изследователката има няколко условия, които е нужно да се спазят, за да се говори за подчинено

предикативно изречение. Първото е да има подлог в главното изречение, който задължително да е определен. Ако главният глагол е безличен или подложната позиция е запълнена с подчинено подложно изречение, тогава не може да се говори за подчинено предикативно изречение. Второто е сказуемостта да е съставно именно. Ако глаголът е пълнозначен, тогава не може да се появи този вид подчинено изречение. Третото условие е да липсва предикативът, тъй като, ако е експлицитно изразен, то тогава подчиненото изречение е определително:

1. *Твоите основания са **причините**, които ни спират* (Коева/Коева 2006: 235).

2. *Твоите основания са, **които ни спират*** (Коева/Коева 2006: 235).

В същата статия С. Коева разглежда и подчинените сказуемноопределителни изречения към подлога при пълнозначни глаголи (*виждам се, гледам се, мисля се, обяснявам си, доказвам си, забранявам си, познавам се и др.*), като отбелязва, че тези глаголи „не са постоянно рефлексивни, а са същински рефлексиви“ (Коева/Коева 2006: 242), тоест при тях „се“ се явява кратката винителна форма на възвратното лично местоимение „себе си“, а „си“ – кратката дателна форма на възвратното лично местоимение „на себе си“. Следователно референтът на субекта в главното изречение и референтът на възвратното лично местоимение съвпадат, „тъй като семантичната интерпретация на рефлексивното местоимение се определя от подлога на изречението“ (Коева/Коева 2004: 193). При този вид подчинени изречения се наблюдава запълване на прякообектната позиция в главното изречение с възвратно лично местоимение, както и с подчинено изречение, при което в някои случаи подлогът на подчиненото изречение задължително съвпада по лице и число с допълнението в главното, а в други случаи такова ограничение не съществува. Забелязва се още, че при някои групи предикати позицията на допълнението не се запълва. На базата на тези доводи С. Коева определя тези изречения като *подчинени допълнителни*:

3. *Когато си потвърди, че **Фийби** наистина е негова дъщеря, затвори очи.* (БНК/ВНК)²

4. *Утър забрани да се практикуват **вълшебства** в двора му.* (БНК/ВНК)

В публикация по темата Д. Георгиев представя своята гледна точка относно изречения, които имат спорен характер в синтактичната традиция. Според него изреченията, които формално могат да се опишат със схемата *NP + Det cop S*, са подчинени предикативни, тъй като

² БНК: Български национален корпус (<https://dcl.bas.bg/bulnc/>)

определената именна група заема позицията на субекта в главното изречение и е носител на известна информация. Копулата *съм*, от една страна, свързва подлога и подчиненото изречение, като в същото време, е натоварена със „съгласувателни признаци“ (Георгиев/Georgiev 2019: 192). Подчиненото изречение, от друга страна, запълва празната синтактична позиция на предикатива, като носи признака на референта, заемащ позицията на субекта.

Авторът разделя подчинените предикативни изречения на *спорни* – съюзни и въпросителни, и *безспорни* – относителни.

2.1.2. Подчинени сказуемноопределителни изречения към допълнението

Според И. Недев (Недев/Nedev 1993) задължително условие, за да се класифицира едно подчинено изречение за сказуемноопределително към прякото допълнение, е референтът, изказан чрез синтактичната позиция на подлога в подчиненото изречение, да съответства на референта, изразен чрез синтактичната позиция на прякото допълнение в главното изречение: *По целия път до пристанището виждахме румънски войници да ни съпровождат на коне по високия бряг* (М. Паскалева).

П. Радева представя обектните подчинени сказуемноопределителни изречения като изречения, които „поясняват обекта (допълнението) в главното изречение с посредничеството на неговото сказуемо“ (Радева/Radeva 2002: 102): *Намериха я да дреме на един сух клон* (Ем. Станев).

У П. Бъркалова подчинените сказуемноопределителни изречения към допълнението са разделени на съюзни и относителни според начина на свързване между главното и подчиненото изречение. Въпреки това, авторката обръща внимание, че „става въпрос за спорен синтаксис“: *Намирам те, че си забавен*. (Бъркалова/Barkalova 2017: 176); *Намери го какъвто го търсеше* (Бъркалова/Barkalova 2017: 176).

3. Структурни и семантични филтри при запълване на сказуемното определение с подчинено изречение

3.1. При глаголи за възприятие

С. Коева (Коева/Koeva 1995, 2001a, 2006) разглежда глаголите за възприятие (*виждам, забелязвам, заварвам, избирам, мисля, назначавам, намирам, обявявам и др.*) и изреченията, които могат да подчиняват. Перцептивните глаголи могат да бъдат разширени с пряко допълнение и/или с подчинено изречение. Това навежда на мисълта, че глаголите за перцепция са триместни предикати. Оттук се прави изводът, че изречението *Видях Иван, че разхожда кучето в парка* (примерът е

мой – И. К.) е сложно съставно с подчинено сказуемноопределително изречение (Недев/Nedev 1993: 195 – 196, Радева/Radeva 2002: 104 и Бъркалова/Barkalova 2017: 177). Според С. Коева този вид подчинени изречения са *допълнителни*. Тя доказва, че предикатно-аргументната структура на перцептивните глаголи се характеризира с два аргумента: субект/външен аргумент и комплемент/вътрешен аргумент. Комплементите от своя страна могат да бъдат съществително име (именна група), подчинено изречение (съюзно или въпросително) или малко изречение. Именната група, която се явява дясно разширение на главния глагол, е вътрешен аргумент на глагола в подчиненото изречение: **Забелязах дървото да гледа тенис мача между Новак Джокович и Рафаел Надал* (примерът е мой – И. К.). Примерът илюстрира, че прякото допълнение в главното изречение не може да заема подложната позиция в подчиненото изречение, тъй като семантиката на подчинения глагол не допуска неодушевен субект. Допълнението се появява веднага след глагола за възприятие, защото то се маркира падежно от главния глагол „по изключение“ (Коева/Коева 1995: 100). С. Коева разделя глаголите за перцепция на четири групи, като уточнява синтактичната реализация на комплементите. Първата се състои от глаголите „виждам, гледам, забелязвам, наблюдавам, оглеждам, слушам, съзирам, сънувам, усещам, чувам и др.“, които могат да реализират комплемента си по три начина: чрез именна група, чрез подчинено изречение или чрез малко изречение. Например: *Представям си го, че влиза в стаята* (Коева/Коева 2006: 240). Втората е съставена от глаголите „мисля, смятам, считам и др.“, които реализират своя комплемент по два начина: малко изречение или подчинено изречение: *Намирам го (за) забавен* (Коева/Коева 2006: 240). Третата група включва в себе си глаголите „правя, създавам и др.“, които реализират комплемента си по два начина: именна група или малко изречение. Например: *Създавам го красив* (Коева/Коева 2006: 241). При тази група има и една особеност. Някои глаголи допускат не допълнителни, а обстоятелствени изречения: *Създавам го (за/така че) да е красив* (Коева/Коева 2006: 241). Четвъртата съдържа глаголи като „предугаждам, предусещам, предчувствам и др.“, които реализират своя комплемент по два начина: именна група или подчинено изречение: *Предчувствам го, че (как) ще влезе в стаята* (Коева/Коева 2006: 241).

3.2. При неперцептивни глаголи

Встрани от изследванията остават някои сложни съставни изречения, при които опитите за систематизация на подчиненото изречение пораждат редица въпроси и възможност за нееднозначно тълкуване.

Тези изречения съдържат пълнозначни глаголи, изискващи допълнение, което не запълва субектната позиция в подчиненото изречение: и в главното, и в подчиненото изречение се наблюдава един и същ референт, който заема позицията на подлога, но това не е задължително условие (виж. 9). Примери за това са глаголите: *нарисувам, пея и др.*

5. *Нарисува младата дама, **каквато** я помнеше.*³

6. *Изпя песента, **каквато** я композираше.*

7. *Изигра танца пред публиката, **какъвто** го беше играл десетки пъти.*

8. *...тя започна да ми го описва, **какъвто** мисли, че е бил.*
(БНК/ВНК)

9. *Запомни я, **каквато** му я бяха описали.*

Примерите се различават от по-често разглежданите случаи, при които референтът, заемащ синтактичната позиция на допълнението в главното изречение, съвпада с референта, запълващ синтактичната позиция на подлога в подчиненото изречение:

10. *Нарисува младата дама, **каквато беше** преди години.*

11. *Изпя песента, **каквато беше** композирана от учителя ѝ.*

12. *Изигра **танца** пред публиката, **какъвто беше** игран от нея десетки пъти.*

13. *...тя започна да ми го описва, **какъвто беше** като млад.*

14. *Запомни **я**, **каквато беше** на снимката.*

Следователно, ако това условие е спазено, тогава изреченията би следвало да се тълкуват като подчинени сказуемноопределителни към допълнението. Невинаги обаче установеното условие е спазено, тъй като референтът, запълващ позицията на допълнението в главното изречение, може да не съвпада с референта, заемащ позицията на субекта в подчиненото изречение. Оттук идва и неяснотата относно тяхната функционална класификация. Прави впечатление, че в подчиненото изречение се намира относително местоимение, което играе ролята на релатив, изразяващ качествен (квалитативен) признак. От своя страна, този релатив отправя към присъединяващата част в главното изречение, която, както се вижда, липсва в дадените примери. Една възможна причина за празната позиция на опората е, че присъединяващата част

³ Примери 5., 6., 7. и 9., 10., 11., 12., 13., 14. са мои – И. К.

и квалитативният релатив са идентични и затова тя се имплицира. Идентичното може да се изрази под формата на еднакви граматически признаци в лицето на рода и числото. Възможен вариант за запълване на празната позиция на присъединяващата част е показателното местоимение за качество „такъв“, с което още по-ясно се забелязва съответствието и съгласуването между двата конституента. Следователно подчиненото изречение „специфицира“ празната позиция на присъединяващата част и затова то може да се определи като *подчинено определително изречение* към липсваща формална опора (Коева/Коева 2019: 63). Срв.:⁴

15. Нарисува младата дама (*такава*), *каквато* я помнеше.

16. Изпя песента (*такава*), *каквато* я помнеше.

17. Изигра танца пред публиката (*такъв*), *какъвто* го беше играл десетки пъти.

18. ...тя започна да ми го описва (*такъв*), *какъвто* мисли, че е бил. (БНК/BNK)

19. Запомни я (*такава*), *каквато* му я бяха описали.

4. Изводи

Подчиненото сказуемноопределително изречение притежава специфичен характер и неговото класифициране в рамките на парадигмата на подчинените изречения в граматичната система на съвременния български език представлява трудност, което обяснява разнопосочните мнения относно различните разновидности, които авторите систематизират.

Безусловно се приема наличието на подчинено изречение в позицията предикатив в рамките на съставното именно сказуемо. Липсата на единство при класификацията на подчинените сказуемноопределителни изречения при пълнозначни глаголи в трудовете на съвременните български лингвисти, както и представените по-горе разсъждения до голяма степен поставя под въпрос основния принцип на изграждане на парадигмата на подчинените изречения на базата на субституция и запълване на определени изреченски позиции с различен езиков материал. На първо място обяснение може да се потърси в специфичните характеристики на *сказуемното определение* като единствената позиция с двойна синтактична зависимост.

Представените гледни точки и наблюдения отвеждат към различна възможна интерпретация на подчинените изречения, които на

⁴ Примери 15., 16., 17. и 19. са мои – И. К.

първ поглед са субститути на *сказуемното определение към подлога и към допълнението* при пълнозначен глагол. И тази интерпретация е базирана на първо място на семантиката и спецификите в предикатно-аргументната структура на глаголите в главното изречение, които селектират своите разширения. От друга страна, възможността за разглеждане на някои изречения като *определителни* към имплицитна основа смекчава някои интерпретационни противоречия, които се появяват при разминаване между обекта в главното и субекта в подчиненото изречение.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Бояджиев, Куцаров, Пенчев/Boyadzhiev, Kutsarov, Penchev 1998:** Бояджиев, Т., И. Куцаров, Й. Пенчев. *Съвременен български език. Фонетика. Лексикология. Словообразуване. Морфология. Синтаксис*. София: Петър Берон, 1998. [Boyadzhiev, T., I. Kutsarov, Y. Penchev. *Savremenen balgarski ezik. Fonetika. Leksikologiya. Slovoobrazuvane. Morfologiya. Sintaksis*. Sofia: Petar Beron, 1998.]
- Бъркалова/Barkalova 2017:** Бъркалова, П. *Българският синтаксис. Познат и непознат (трето преработено и допълнено издание)*. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2017. [Barkalova, P. *Balgarskiyat sintaksis: poznat i nepoznat (treto preraboteno i dopalmeno izdanie)*. Plovdiv: UI „Paisii Hilendarski“, 2017.]
- Георгиев/Georgiev 2019:** Георгиев, Д. Формални описания на сложни съставни изречения с подчинени относителни сказуемноопределителни в прикопулна позиция. // *Паисиеви четения, Езикознание, Кръгла маса. Научни трудове, том 57, кн. 1, сб. А, 2019, Филология*, 189 – 202. [Georgiev, D. Formalni opisaniya na slozhnite sastavni izrecheniya s podchineni odnositelni skazuemnoopredelitelni v prikopulna pozitsiya. // *Paisievi cheteniya, Ezikoznanie, Kragla masa. Nauchni trudove, tom 57, kn. 1, sb. A, 2019, Filologiya*, 189 – 202.]
- ГСБКЕ/GSBKE 1983:** *Грамматика на съвременния български книжовен език. Том. 3. Синтаксис*. София: Издателство на БАН, 1983. [Gramatika na savremenniya balgarski knizhoven ezik. Tom. 3. Sintaksis. Sofia: Izdatelstvo na BAN, 1983.]
- Коева/Коева 1995:** Коева, С. Речникова спецификация на перцептивните глаголи. // *Език и свят. Съвременна филологическа проблематика. Юбилеен сборник. т. 1 – Езикознание. 20- години Българска Филология в ПУ „Паисий Хилендарски“*. Доклади от юбилейната научна конференция „Език и свят. Съвременна филологическа проблематика“. Пловдив, 9 – 10 юни 1993 г. Редакционна комисия: И.

Куцаров, П. Пенев, И. Чобанов, П. Бъркалова. Пловдив: УИ: „Паисий Хилендарски“, 1995, 95 – 100. [Koeva, S. Rechnikova spetsifikatsiya na pertseptivnite glagoli. // *Ezik i svyat. Savremenna filologicheska problematika. Yubileen sbornik. t. 1 – Ezikoznanie. 20-godini Balgarska Filologiya v PU „Paisii Hilendarski“*. Dokladi ot yubileina nauchna konferentsiya „Ezik i svyat. Savremenna filologicheska problematika. Plovdiv, 9 – 10 juni 1993 g. Redaktsionna komisiya: I. Kutsarov, P. Penev, I. Chobanov, P. Barkalova“. Plovdiv: UI „Paisii Hilendarski“, 1995, 95 – 100.]

Коева/Коева 1999: Коева, С. За някои по-рядко срещани подчинени изречения (сказуемноопределителни изречения). // *Български език и литература. год. XL, 1999, кн. 6, 3 – 9*. [Koeva, S. *Za nyakoi po-ryadko sreshtani podchineni izrecheniya (skazuemnoopredelitelni izrecheniya)*. // *Balgarski ezik i literatura. god. XL, 1999, kn. 6, 3 – 9*.]

Коева/Коева 2001a: Коева, С. Типология на подчинените изречения. // *Съвременни лингвистични теории. Помагало по синтаксис. Съставител С. Коева*. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2001, 144 – 163. [Koeva, S. *Tipologiya na podchinenite izrecheniya*. // *Savremenni lingvistichni teorii. Pomagalo po sintaksis. Sastavitel S. Koeva*. Plovdiv: UI „Paisii Hilendarski“, 2001, 144 – 163.]

Коева/Коева 2001б: Коева, С. Малки изречения. // *Съвременни лингвистични теории. Помагало по синтаксис. Съставител С. Коева*. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2001, 61 – 67. [Koeva, S. *Malki izrecheniya*. // *Savremenni lingvistichni teorii. Pomagalo po sintaksis. Sastavitel S. Koeva*. Plovdiv: UI „Paisii Hilendarski“, 2001, 61 – 67.]

Коева/Коева 2004: Коева, С. Синтактично и семантично описание на диатезите в българския език. // *Българско езикознание. Т. 4. Когнитивна граматика на българския и френския език – описание и формализация*. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 2004, 182 – 231. [Koeva, S. *Sintaktichno i semantichno opisanie na diatezite v balgarskiya ezik*. // *Balgarsko ezikoznanie. T. 4. Kognitivna gramatika na balgarskiya i frenskiya ezik – opisanie i formalizatsiya*. Sofia: AI „Prof. Marin Drinov“, 2004, 182 – 231.]

Коева/Коева 2006: Коева, С. Българските сказуемноопределителни изречения. // *Езиковедски изследвания в чест на 75-годишнината от рождението на ст. н. с. I ст. д.ф.н. Йордан Пенчев Пенчев. Съставители: проф. д.ф.н. И. Куцаров, ст. н. с. I ст. д.н. В. Райнов, ст. н. с. I ст. д.ф.н. М. Лакова, ст. н. с. I ст. д.ф.н. В. Мурдаров, ст. н. с. II ст. д-р С. Коева*. София: Артграф, 2006, 233 – 243. [Koeva, S. *Balgarskite skazuemnoopredelitelni izrecheniya*. // *Ezikovedski*

izsledvaniya v chest na 75-godishninata ot rozhdението na st. n. s. I st. d.f.n. Yordan Penchev Penchev. Sastaviteli: prof. d.f.n. I. Kutsarov, st. n. s. I st. d.n. V. Rainov, st. n. s. I st. d.f.n. M. Lakova, st. n. s. I st. d.f.n. V. Murdarov, st. n. s. II st. d-r S. Koeva. Sofia: Artgraf, 2006, 233 – 243.]

Коева/Коева 2019: Коева, С. Типология на рестриктивните и нерестриктивните изречения в български. // *Български език, LXVI, Приложение*, 49 – 76. [Коева, S. Tipologiya na restriktivnite i nerestriktivnite izrecheniya v balgarski. // *Balgarski ezik, LXVI, Prilozhenie*, 2019, 49 – 76.]

Недев/Nedev 1993: Недев, И. *Изречението в съвременния български книжовен език*. София: ДФ Бряг Принт, 1993. [Nedev, I. *Izrechenieto v savremenniya balgarski knizhoven ezik*. Sofia: DF Bryag Print, 1993.]

Несторова/Nestorova 2014: Несторова, П. Терминът сказуемно определение в българската езиковедска литература от Освобождението до днес – употреба и значение. // *Научни трудове на УХТ – Пловдив, т. 61, ч. I*, 2014, 981 – 986. [Nestorova, P. Terminat skazuemno opredelenie v balgarskata ezikovedska literatura ot Osvobozhdenieto do dnes – upotreba i znachenie. // *Nauchni trudove na UHT – Plovdiv, t. 61, ch. I*, 2014, 981 – 986.]

Несторова/Nestorova 2016: Несторова, П. Сказуемното определение като изреченска позиция. // *Актуални проблеми на съвременната лингвистика. Юбилеен сборник в чест на проф. д. ф. н. д-р хон. кауза Стефана Димитрова. Под редакцията на М. Стаменов и И. Станчев*. София: Издателство на БАН, 2016, 167 – 172. [Nestorova, P. Skazuemното opredelenie kato izrechenska pozitsiya. // *Aktualni problemi na savremennata lingvistika. Yubileen sbornik v chest na prof. d.f.n. d-r hon. kauza Stefana Dimitrova. Pod redaktsiyata na M. Stamenov i I. Stanchev*. Sofia: Izdatelstvo na BAN, 2016, 167 – 172.]

Николова/Nikolova 1999: Николова, Е. За статута на подчиненото изречение след определена именна група и глагол „съм“ в главното изречение. // *Научни трудове – Русенски университет „Ангел Кънчев“, том 37, серия 7 – Български език и литература*, 1999, 17 – 21. [Nikolova, E. Za statuta na podchinenoto izrechenie sled opredelena imenna grupa i glagol „sam“ v glavnoto izrechenie. // *Nauchni trudove – Rusenski universitet „Angel Kanchev“, tom. 37, seriya 7 – Balgarski ezik i literatura*, 1999, 17 – 21.]

Попов/Роров 1979: Попов, К. *Съвременен български език. Синтаксис (четвърто издание)*. София: Наука и изкуство, 1979. [Popov, K. *Savremenen balgarski ezik. Sintaksis (chetvarto izdanie)*. Sofia: Nauka i izkustvo, 1979.]

Радева/Radeva 2002: Радева, П. *Записки по синтаксис на съвременния български книжовен език. Сложно изречение*. В. Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2002. [Radeva, P. *Zapiski po sintaksis na savremenniya balgarski knizhoven ezik. Slozhno izrechenie*. V. Tarnovo: UI „Sv. sv. Kiril i Metodii“, 2002.]

Радева/Radeva 2009: Радева, П. Проблеми при идентификацията на чрезсказуемното определение в съвременния български език. // *Научни изследвания в чест на проф. д-р Боян Байчев. По случай неговата 70-годишнина*. Редакционна комисия: С. Георгиев, К. Цанков, А. Гецов, А. Петкова. Велико Търново: Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, 2005, 433 – 440. [Radeva, P. Problemi pri identifikatsiyata na chrezskazuemното opredelenie v savremenniya balgarski ezik. // *Nauchni izsledvaniya v chest na prof. d-r Boyan Baichev. Po sluchai negovata 70-godishninata*. Redaktsionna komisiya: S. Georgiev, K. Tsankov, A. Getsov, A. Petkova. V. Tarnovo: UI „Sv. sv. Kiril i Metodii“, 2005, 433 – 440.]

ИЗТОЧНИЦИ

БНК: Български национален корпус (<https://dcl.bas.bg/bulnc/>).